

Instytut Pamięci Narodowej - Białystok

<https://bialystok.ipn.gov.pl/pl1/aktualnosci/199056,103-rocznica-podpisania-Traktatu-Ryskiego-18-marca-2024-roku.html>
27.04.2024, 19:09

103. rocznica podpisania Traktatu Ryskiego, 18 marca 2024 roku

W poniedziałek, 18 marca mija 103. rocznica podpisania Traktatu Ryskiego, kończącego wojnę polsko-bolszewicką (1919-1920). Na jego mocy została uregulowana kwestia wschodniej granicy państwa polskiego oraz sprawy związane z odszkodowaniem dla Polski. Okoliczności prowadzenia rokowań polsko-sowieckich w Rydze oraz zmagania Wojska Polskiego z bolszewikami opisał historyk Marek Gajewski z Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku.

Do pierwszych rozmów w sprawie pokojowego zakończenia wojny polsko-bolszewickiej doszło latem 1919 r. w Baranowiczach i Białowieży. Kontynuowano je następnie, bez specjalnego rozgłosu i dyplomatycznej rangi, w Mikaszewiczach na Polesiu, gdzie w październiku spotkali się nieoficjalnie przedstawiciele obu delegacji, prowadzący wstępne konsultacje pod przykrywką organizacji Czerwonego Krzyża. Mimo ustnych deklaracji żadna ze stron nie była jednak chętna do końcowego określenia swojego stanowiska, z tego też powodu nie podpisano żadnych dokumentów, czekając na militarne rozstrzygnięcie konfliktu zbrojnego w następnym roku.

Przygotowywaną od jesieni 1919 r. generalną ofensywę Armii Czerwonej przeciwko Polsce wyprzedziły wiosną 1920 r. zwycięskie operacje zaczepne Wojska Polskiego, którymi stało się zdobycie na Polesiu strategicznego węzła komunikacyjnego Mozyrz – Kalinkowicze oraz przeprowadzona z wielkim rozmachem ofensywa na Kijów. W tej ostatniej zbrojny udział wzięły również sprzymierzone z Polakami oddziały armii ukraińskiej Symona Petlury.

Mimo odniesienia tych spektakularnych sukcesów militarnych Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego utraciło na przełomie maja i czerwca 1920 r. posiadaną dotąd inicjatywę operacyjną w wojnie na wschodzie. Do ostatecznej rozprawy z Polską bolszewicka Rosja skoncentrowała kilkaset tysięcy żołnierzy, zgrupowanych w dwóch wyższych związkach operacyjnych Armii Czerwonej, jakimi stały się Front Zachodni Michaiła Tuchaczewskiego na Białorusi i Front Południowo-Zachodni Aleksandra Jegorowa na Ukrainie.

Słabość bojowa ugrupowanych kordonowo wzdłuż pierwszej linii frontu armii polskich uwidoczniła się najbardziej w próbie zastopowania majowej ofensywy wojsk Tuchaczewskiego na białoruskim teatrze działań wojennych. Do równoczesnego ataku przystąpiły w tym samym momencie zgrupowane na Ukrainie trzy armie bolszewickie (dwie polowe i jedna konna), które w ramach prowadzonego przez siebie natarcia przełamały główną linię polskiej obrony, przyczyniając się bezpośrednio do odwrotu walczących tam

wojsk polskich na zachód, w stronę Lublina, Zamościa i Lwowa. Do załamania się polskiego frontu doszło także 4 lipca 1920 r. na Białorusi. Ogromne siły bolszewickie, złożone z czterech armii polowych, korpusu konnego i improwizowanej grupy operacyjnej, pokonały tam dwie armie polskie w bitwie obronnej nad rzekami Autą i Berezyną, zmuszając je do koniecznej ewakuacji na zachód. W ten sposób dochodzi w letnich miesiącach 1920 r. do niezwykle zaciętych i krwawych walk na linii Niemna i Szczary, Narwi i Bugu oraz do decydujących o losach wojny bitew na przedpolu Warszawy, Lwowa i Zamościa. Dzięki błędom popełnionym wówczas przez Dowództwo Armii Czerwonej strona polska reorganizuje w szybkim tempie własne siły zbrojne, a pokonując wojska wroga przejmując powrotem inicjatywę operacyjną w swoje ręce, bijąc je ponownie w kolejnych operacjach nad Niemnem, na Wołyniu i Ukrainie. W obliczu ponoszonych klęsk strona bolszewicka rezygnuje całkowicie z dalszej walki i decyduje się na zawarcie zawieszenia broni, które wchodzi w życie z dniem 18 października.

Definitywne zakończenie wojny na wschodzie to kolejny etap polsko-bolszewickich pertraktacji pokojowych z sierpnia 1920 r. Na stanowcze żądanie strony polskiej przeniesiono je 21 września z Mińska Litewskiego do neutralnej Rygi.

Podpisany przez przedstawicieli polskiej i bolszewickiej delegacji traktat pokojowy z 18 marca 1921 r. (bolszewicy posiadali pełnomocnictwa rządów Białoruskiej i Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Rad) kończył dwuletnie zmagania militarne wojny polsko-bolszewickiej, ustalał w najdrobniejszych szczegółach przebieg wschodniej granicy państwa polskiego oraz regulował prawnie szereg spornych kwestii między II Rzeczpospolitą i Rosją bolszewicką, a dotyczących m. in. wypłaty rekompensaty finansowej, zwrotu polskich dóbr kultury, wymiany jeńców, repatriacji ludności czy kwestii mienia. Całościowo dokument ten składał z 26 artykułów, w których oba państwa zobowiązały się lojalnie do nieingerowania w sprawy wewnętrzne drugiej strony i wypełnienia jego postanowień, co było tak naprawdę ze strony bolszewików zwykłą fikcją.

W imieniu państwa polskiego traktat ryski podpisali: Jan Dąbski, Stanisław Kauzík, Edward Lechowicz, Henryk Strasburger i Leon Wasilewski, a ze strony bolszewickiej Rosji: Adolf Joffe, Jakub Hanecki, Emanuel Kwiring, Jur Kociubiński i Leonid Oboleński.

16 kwietnia 1921 r. został on ratyfikowany przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, który podpisując stosowne dokumenty zrezygnował całkowicie z forsowanej dotąd przez niego federacyjnej koncepcji odbudowy niepodległego państwa polskiego.

autor: Marek Gajewski, Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Białymstoku

Pierwsze posiedzenie plenarne polsko-bolszewickich rozmów pokojowych w Rydze. Z prawej strony zdjęcia siedzą przedstawiciele delegacji polskiej ze Stanisławem Grabskim na czele. (źródło: <https://kpbpc.umk.pl/publication/203109>)

Podpisanie traktatu pokojowego w Rydze w dniu 18 marca 1921 r. Z lewej strony stoją Leonid Obolenski i Adolf Joffe, z prawej Jan Dąbski. (źródło: domena publiczna)